

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Balogh László*

Cím: *A háborús plakátok egyetlen teljes gyűjteményét külföldre akarják vinni*

Forrás: *Szózat*

2

1925. I. 25.

A háborús plakátok egyetlen teljes gyűjteményét külföldre akarják vinni

Kóris Pál, a gyűjtő félmilliárd magyar koronát kér érte

(A Szózat tudósítójától.) A rendőr áll az utca közepén és kinyújtott kezének egy mozdulatával szabályozza, irányítja az utcai forgatagot. A falon az utca szélén, sarkán ott a plakát, mely ma a modern ember egész életének, nemcsak az utca forgalmának legnagyobbát irányítója. A gyár, az üzlet, a szórakozás és a kultúra kinn az utcán követeli ki nyilvánosságát és népszerűségét. És itt kér szót ma már a politika is, mely a rábeszélés egyetlen terepnumát sem mellőzheti el. Szinte egészen háttérbe szorítják az utca nyilvánosságának újabban felszaporodott gombái a házfalak ólakóit, a hatósági hirdetményeket, amelyek a kisdobost váltották le hírterjesztő szolgálójában.

A plakát, a reklámnak egyik szuggesztíven kezelhető formája óriási fejlődésen ment keresztül a huszadik század küszöbén. Ma a reklámnak már válogatottabb fegyverekkel küzdő arzenálja elvette egyedül uralkodó pozícióját. Az esti elektromos világítások, a mozi, a rádió miatt a reklám kilépett az utcasarok mozdulatlanosságából és a reklámplakát ma már nem ült, hanem konzervatív munkaeszköz. A reklámplakát ha nem is zárta le fejlődésének vonalát, de már-már történelmi lényegeket is szerzett. Ez adja meg a plakátgyűjtés értékét.

A plakát, mint hatósági falragasz intésére indult meg ez előtt egy évtizeddel az ország hadsereggé változva, ki a határookra. És ettől kezdve, amikor a történelmi események vették át helyüket a demokratikus közéletnek, a plakát közel rokonságba lépett a történelmi Száz év múlva a művelődéstörténetnek sokkal értékesebb adatai lesznek ezek a nélkülözhetők, majd felborult politika életét jelentgető papíroslepedők éppen szűkszávságuk révén, mint a betűtengerükbe süllyedő kötetek a háborús irodalomnak.

Szóchy Kóris Pál, a Beszék B-listára tett főtisztviselője a háború eleje óta gyűjtötte össze az összes falragaszokat, amelyek a világháborúval függenek össze és belőle támadt, holtpontjukhoz vagy céljukhoz ma sem jutott mozgalmak termékei.

Egy soroksáriúti, negyedik emeleti kétszobás lakás rejti magában a páratlan és az egész világon egyedülálló gyűjteményt.

A boldog utcától a szörnyű utcáig

Egy magyar díszítésű, vörösfényű tarkavirágos kredenc fedelét pattantja fel. Benne a plakátok légielőrendben 1914 július 26-án kelt az első. Mozgósítási parancs. Milyen ismeretlen, idegenszerű perspektívája van már ennek a színtelen, államnyomdai betűkkel teleteremtett fal lepedőnek. Tömegek halálos ítélete... Mezei életünk, béna kultúránk, vad családi életünk, a szörnyű utca ez a fehér lap. Milyen vidor, elszánt, nem tépettkedvű nép sereglött eléje. Milyen üdítő szíveréssel olvasta a nemzet életének marész nyugtatózását. És hogy állt kalaplevéve az öreg király, a katonanóták Ferenc Jóska szövege előtt. „Népeimhez”. Ez a plakát ma a gyűjtők között félmillió forgalmi árban kereng. Sokat nyomtattak belőle, még ma is van.

Kóris megmutatja kis alumíniumtokban is. Óralánc fityegő.

Sűrű sorokban állanak azután egymás mellett az u. n. hatósági plakátok egészen 1918 október végéig. A háborús plakátokat könnyű volt összegyűjteni. Más, mint a kormányhatalom, nem vehette igénybe a trivialisítás nyilvánosságát. A rendeletek, a mozgósítási plakátok sorát egynéhány hadijelentés élénkíti. „Lemberg még a miénk”, „Belgrád elesett”. Egyik sem volt igaz, amikor a falakra került. Csak a szövegeik és az örömlük, ami máig megfakult.

(Oldal) követte. Az utcasarkon, „Jegyezzünk hadiköcsönt”. Ezek nyomán indult meg a kuporgatott körmöci arany, a foszlószál bankó, a kisenber vagyona. Azután a fejadag, a liszt, a zsír, a cukor, a szén adagolását rendelt el a hatóság. Karácsonyra egy kis hús, félmarok cukorral több 1917...

Hazugságok, kényszerű kegyetlenségük mellett is mily nemeseznek lehet érezni ezeket az esztelenségeket. Egy vasmarok rötta betűiket, igaz szív.

Sártenger, amibe belevesztünk

Az őszirózsás sártenger mocsárvirágai a legdússabb válfajok Kóris Pál frázis-herbáriumában. Mindenki rákenhette lázalmait az utca nemtörődöm szögletére. Ideális világ, mi? A falragasz egyesíti magában a sajtó- és szólásszabadságot. Van reális alapja

is. Csak annak van hangja, ahinek — pénze plakátra. A nemetszés közömbös. Legfeljebb lekapartatik. A sarok egy éjszaka alatt megvedlik, hogy másnap más politikai fizeti hitvallása kiáltson rád követelő betűkkel.

Mialatt én úgy állok a felnyíló, kitergetett lapok előtt, mint egy az akkori utca fásuló tömegeiből. — (a plakátok közül soknak színét sem láttam, a napi-parancs szabályozta akkor az életemet, csukaszürke „célszerű” szegényember voltam). — Kóris Pál magyarázó adatokat ad a színes lapok ezreihez. Én ugyan könnyű értője volnék magyarázat nélkül is. Bámulok. Ez mindegy. Varázsszerű a hatás. A tenger, mely elöntötte, eliszapolta, szétmosta, elsüllyesztette régi világunkat, egy kredencbe van bezárva.

Nem tudtuk, hogy honnan, milyen viharok, szelek fújnak. Miféle tritonok fújják, kergetik a habokat, rajta a zátony kényszerkötője felé a felkerekedett béke Egyiptomból felkelt kivonuló népet. Bizony nem lehetett megjárni száraz lábbal ezt a Vörös tengert.

Tizenháromezer plakát, tizenkétezer röpirat

De Kóris Pál adataiban is van elég jellemző erő:
— Három dobozban van a cédulakatalógusom. 10.209 plakátot vettem eddig fel. A körülbelül egy év óta felgyült szaporulatot, vagy 2500 darabot, nem tudtam még dolgozni. A háború történetét adja 1539 hatóság, háborús plakát. Ez a legtöbb. Kivüle még a következő osztályzásokat állapítottam meg: *irredenta, propaganda, jótékonyági, sajtó- (kultúra, tudomány) és politikai célokra kibocsátott plakátok.*

Ugyan milyen súlyú ez a temérdek plakát — kérdezzük primitíven a gyűjtőt.

— Úgy gondolom, legalább négy métermázsra a szekrény tartalma; de le még sosem mértem, csak számlítottam. De nem ez maga a teljes gyűjtemény. A plakátokon kívül összegyűjtöttem a vele közeli rokonságban álló röpiratokat, apró nyomtatványokat, röpcédulákat, amiket nem a falra ragasztottak, hanem a kezembe nyomtak, amiket repülőgépről dobáltak le, amiket a sarkon árultak, vagy a rálasztások előtt ingyen osztogattak. Így gyűjtöttem össze azután a lapok külön kiadásait is, meg az elhagyott példányokat, melyek mind az utca közvéleményének gyors befolyásolását, a plakát feladatát arrogálták maguknak.

De nemcsak ezek egészítik ki a háború gőzködét. A propaganda levelezőlapok ezrei, a képes albumok tömegei koncentrálnak kortörténeti képpé a gyűjteményt. Az irredenta levelezőlapok gyűjteménye száz százalékra teljes, a békeszerződés idegennyelvű propaganda anyaga, abahán az összeállításban, egy büröndformájú dossierben, ahogy Apponyi Albert magával vitte Párisba. A szegedi kormány társtalan kísérletezései, a soproni népszavazás héroszi küzdelmei itt vannak abban a formában, ahogy az utca népéhez szóltak. Teljes a királylátogatás története, a vitézzé avatásoknál a felavatottak hőstettét rajzoló rézmetszetek sorozaia.

Különös, de Kóris büszkesége mégis a 193 napos vörös rémuralom propagandaanyaga. Ez teljes. Bár ezt gyűjtötte legnehezebben. Éjjel szedte le egyik-másikát falról, amikor a takarodón túl utcán járó törvényen kívül volt a Lenin-fiúk martaléka. És még hozzá mérgező plakátjaikat szedni le a falról. És Kóris Pál nem törődve semmivel, „bujkált a sötétben”. Ekkor tette le a gyűjtő tűzkeresztjét.

A plakátgyűjtés titkaiból

Mert nem olyan egyszerű ám a gyűjtemény gyarapítása. Csak a falról lehet látni, hogy egy-egy plakát megjelenik. (A plakátgyűjtő tehát kitűnő, a közügyeket római érdeklődéssel számontartó honpolgár.) Legtöbb esetben meg lehet szerezni a hirdető vállalatnál. Ha ott nincs, a nyomdába kell menni utána.

Néha nincs más lefőhely, mint a fal. Szívaccsal megnedvesíteni és lehetőleg épségben leválasztani. Gondos munkát igényel.

— Egyszer a Boráros téren — meséli Kóris — borbélyműhelyből kértem széket, hogy elérjem a falragasz felső szélét. „Ne írjátok alá a békét, harcolt a

plakát a Trianon ellen. Persze, nyomda nélkül. Úgy belemerültem a munkába, hogy a tömeget sem vettem észre, amely vihogva nézte munkámat, a rendőrt sem, ki figyelmessé lévén, válon fogott. Meg kellett magyaráznom. Másszor hallottam, hogy Mátvásföldön egy román repülő dobált le röpcédulákat. Egész nap kint bolyongtam. Őt uccát bejártam, végre az egyik heiyt kaptam egy tépelt cédulát. A plakátragasztóktól egy-két pere magyarázat után megkapom a kívánt ritkaságot. Persze, nem ingyen. Ingyen semmi sincs. Néha kalandos vállalkozásaimat hetek után kíséri csak siker. A Rassai-féle temetés plakátot levakartam a falról, összeragasztgattam. Éppen elkészültem a munkámmal, mikor egyik gyűjtőtársam egy ép példánnyal lepett meg. Gutafűtésig szerencsésnek éreztem magam.

Solon éretáblától Luther kilencvenöt pontjág

Kóris azt hiszi, miközben kalandjait, a plakát utáni hajtvadászatot meséli, hogy most jutott a plakátgyűjtés legkrényesebb részéhez. Emiatt kapják a legtöbb támadást azok, akik a világháború uccai propagandájának nyomait gyűjtik, — a plakátgyűjtők. „Hogy bogarasak vagyunk, azt mondják.” És akkor a plakát családfájáról mond siető, ismertető szavakat. Az atheni törvény éretáblákba vésvé került ki az agóra, a római tizenkétáblás törvény a görög hatásokat még ősi plakát formájában is bizonyítja. A Szent Péter-templom kapuján Rómában közölték a nyilvánossággal a pápai bullákat, kiközösítéseket, a máglyahalálra ítéleéseket. Luther 95 tétele az augsburgi templom kapuján 1517 október 31-én eszközeiben, megjelenésében és céljában plakát volt, 1407 és 1417 között Franciaországban már pátenssel tiltották el a forradalomra buzdító röpcédulák kiragasztását. Másfél századdal később, I. Ferenc császár rendeletéből, aki elrendelte, hogy a fontosabb rendeleteket falragaszokban hozzák a nép tudomására, hivatalosan is megszületett a plakát. Minthogy pedig a könyvnyomtatás a plakát technikai feltételeit is napról-napra változatosabban biztosította, a plakát rohamos karriert futott meg.

A plakát gyűjtésének külföldön már rendszeres szervezetei vannak. A Verein der Plakat freunde kiadásában Berlinben megjelenő Das Plakat című folyóirat iradalmi nívón mozog és a művészi technika összes előjárásaival hozza a legkiválóbb plakátok fakszimulációját.

Benne voltak az összes magyar nyelvű plakátok is.

A magyar plakátgyűjtők — Kóris ismeretségi köre szerint — 64-en vannak, még nem alakítottak egyesületet. Közülük vagy tíz a plakát egész termő terrénját felölelik, vagy legalább is szélesebb köröket, a többi specialista. Csak antiszemita, csak moziplakátokat, csak irredenta célú felhívásokat, más csak ezínes és rajzos műlapokat gyűjt. Kóriséhoz hasonló arányú gyűjtemény még csak egy van dr. Csizbor Gyula sz. fűv. nyugalmazott kerületi előjáró tulajdonában.

Hatezer dollárt ér Kóris gyűjteménye

Kérdezzük Kóris Pált, a páratlan gyűjtemény tulajdonosát, mi a további terve gyűjteményével?

— El kell adnom — feleli. Ma már oly értéket reprezentál gyűjteményem, hogy szegényember létemre luxus tartani. 1922-ben már kapitan ajánlatot Londonból, az akkori gyűjteményemért hatezer dollárt ígértek. Sokkal többet ér. Egy Japán keresett fel a múltkoriban, londoni ismerőseim utasították hozzám. Yenekkel akart fizetni gyűjteményemért, de az én gondom lett volna, hogy külföldre kivigyem. Ebbe nem mehettem bele. Miskolci földim, az Amerikai Magyar Népszava szerkesztője, más ajánlatot tett. Vigyük ki a gyűjteményt Amerikába, csináljunk vándorkiállítást a magyarok lakta területeken. Az amerikai magyarok hiányos és ferde képet láttak csak a mi háborús életünkben. Ez a kiállítás eleven szemekkel tudta volna festeni a háborús Magyarország mindennapos életét. Igérték részesedéstül a bevétel felét, de én kértem, hogy biztosítékul a gyűjtemény értékét is deponálják, hogy a gyűjteményt épen és teljesen kaphassam vissza.

— Ha úthon nem veszik meg, külföldre kell kijutlatnom.

Egy kis számítást tettem Kóris szavai alapján. Hatezer dollár magyar pénzben bizony csaknem egymillió korona. De mit ér ez a pénz? Egy kis család házat. Kóris pedig tíz év óta mindennap vadászott, hogy gyűjteményét teljessé tegye. Ha kiszámítjuk, hogy a tízezer plakát és a tizenkétezer röpirat a mai viszonyok mellett mit ér, azt találjuk, hogy az általa kontemplált összeg egyenlő az előállításba ölt pénzzel. A gyűjteménynek saját, teljessége révén szerzett értéke megfizetés nélkül marad. És hol marad még az a sok fáradság, amibe összeszedése került.

Kóris Pál rossz üzletet csinált. Alighanem kultúrfeladatot teljesített. Ezt nem lehet számokkal kalkulálni. Az elismerés lobogójának egy lendületével szokták fizetni.
Balogh László.